Karkotusuhanalaiset asiakkaat palvelujärjestelmässä

Anastasia Lapintie, kriminaaliasiamiestoiminta

KRITS
KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

Monitasoinen lupajärjestelmä

EU/ETA-kansalaisella vapaa liikkuvuus; yli 3 kk oleskelu rekisteröitävä

Muiden maiden kansalaiset hakevat oleskelulupaa, joka voidaan myöntää määräaikaisena tai jatkuvana.

Oleellista **millä perusteella oleskelulupa on myönnetty** (työ, opiskelu, perhesiteet, kansainvälinen suojelu)

KRITS
KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

EU/ETA-kansalainen: Euroopan unionin (EU) jäsenvaltion kansalainen ja Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen. EU-maiden kansalaisilla on oikeus liikkua vapaasti unionin alueella. Vapaan liikkumisen säännöksiä sovelletaan myös Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisiin. Islannin, Liechtensteinin ja Norjan kansalaisten oikeudet perustuvat ETA-sopimukseen, ja Sveitsin kanssa EU on erikseen tehnyt sopimuksen vapaasta liikkuvuudesta

Kolmannen maan kansalainen: Ulkomaalainen, joka ei ole EU-kansalainen tai häneen rinnastettava eli Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalainen

Pakolainen: Ulkomaalainen, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman saa henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka YK:n pakolaisjärjestö UNHCR katsoo olevan pakolainen

Paperiton: Ei virallista määritelmää. Helsingin kaupungin määritelmä:

-maassa ilman oleskelulupaa oleskelevaa, muualta kuin EU-tai Eta-valtiosta tai Sveitsistä tullutta henkilöä, jonka oleskelulupa on umpeutunut tai maahantulo tai maassa oleskelu ei ole laillista

-Suomeen muualta kuin EU-tai Eta-valtiosta tai Sveitsistä tullutta henkilöä, jonka oleskeluluvan tai viisumin edellytyksenä on ollut yksityinen sairausvakuutus, mutta vakuutusturva on päättynyt tai se ei ole kattava (esim. tietyt opiskelijat, joilla on määräaikaiseen maassa oloon oikeuttava oleskelulupa)

-EU-kansalaista, jonka tilapäinen maassa oleskelu on laillista, mutta jolla ei ole vakuutusturvaa sairauden tai sairaanhoidon varalle (esim. tietyt Itä-Euroopan väestöryhmät, joilla ei ole vakuutusturvaa kotimaassaan).

Karkotus vai käännytys?

Maastapoistamismenettelyä kutsutaan käännytykseksi tai karkotukseksi riippuen oleskeluoikeudesta

Käännytys koskee henkilöä, jolle ei ole koskaan myönnetty tai hän ei ole lainkaan hakenut oleskelulupaa ->*esim. kielteinen turvapaikkapäätös tai rikos tehty lyhyen maassa oleskelun aikana*

Karkotus taas koskee henkilöä, jolla on tai on ollut oleskelulupa, ja hänet päätetään poistaa maasta ->*on voinut oleskella Suomessa pitkiäkin aikoja*

Kummassakin tapauksessa voidaan määrätä lisäksi **maahantulokielto.** Kielto voi olla määräaikainen tai toistaiseksi, ja koskea joko koko Schengen-aluetta tai vain Suomea.

EU-kansalaisen karkottaminen

EU-kansalaisella vahvin oikeus vapaaseen liikkumiseen. Hän saa oleskella toisessa EU-maassa alle 3 kk vapaasti. Yli 3 kk oleskelu on rekisteröitävä ja tällöin edellytetään, että on työssä tai on varat elättää itseään ilman suomalaista sosiaaliturvaa.

Unionin kansalaisella, joka on oleskellut Suomessa laillisesti ja yhtäjaksoisesti viisi vuotta, on oikeus pysyvään oleskeluun. Tällöin ei ole myöskään enää vaatimusta tulla toimeen vain omilla tuloillaan.

Lähtökohtaisesti EU-kansalaisen karkottamiseen on korea kynnys; yleiseen järjestykseen, turvallisuuteen tai kansanterveyteen perustuvat syyt

Pakolaisaseman lakkauttaminen

Vankeustuomion jälkeen karkottaminen voi olla mahdollista, jos pakolaisaseman saamiseen vaikuttaneet olosuhteet ovat muuttuneet niin, että henkilöllä ei ole enää perusteita saada Suomesta turvapaikkaa.

Pakolaisasema voidaan peruuttaa, jos myöhemmin ilmenee, että turvapaikkaa tai toissijaista suojelua ei olisi tullut myöntää, koska hakija on tehnyt tai voidaan perutellusti epäillä tehneen rikoksen rauhaa vastaan, sotarikoksen tai rikoksen ihmiskuntaa vastaan, törkeän muun kuin poliittisen rikoksen ennen saapumistaan Suomeen tai YK:n tarkoitusperien ja periaatteiden vastaisen teon.

Karkottaminen rikoksen perusteella

Ulkomaalaislain 149 § mukaan maasta voidaan karkottaa oleskeluluvalla oleskellut ulkomaalainen:

1)joka oleskelee Suomessa ilman vaadittavaa oleskelulupaa;

2)jonka on todettu syyllistyneen rikokseen, josta on **säädetty enimmäisrangaistuksena** vähintään yksi vuosi vankeutta taikka jonka on todettu syyllistyneen **toistuvasti** rikoksiin;

3)joka on käyttäytymisellään osoittanut olevansa **vaaraksi muiden turvallisuudelle**; taikka

4)joka on ryhtynyt taikka jonka voidaan aikaisemman toimintansa perusteella tai muutoin perustellusta syystä epäillä ryhtyvän Suomessa kansallista turvallisuutta vaarantavaan toimintaan.

- *Päätös ei voi perustua pelkästään rikostuomioihin, vaan henkilön käyttäytymisen on muodostettava todellinen, välitön ja riittävän vakava uhka, joka vaikuttaa yhteiskunnan olennaiseen etuun*. (Sisäministeriö)

- Migri: karkottamista harkittaessa kokonaisuusarvio, jossa istuttava aika tai rikosnimike eivät ole oleellisia: katsotaan kokonaistilannetta, rikoksen vakavuutta, uhkaa yleiselle turvallisuudelle; toisaalta mikä puoltaa (perhesiteet, toimeentulo, onko asunut pitkään)

- Käännytyksissä on matalampi kynnys; riittää rikosepäily eikä tehdä kokonaisharkintaa

- Vankilassa olo ei estä hakemasta jatkoa oleskeluluvalle, mutta tällöin katsotaan täyttyvätkö oleskeluluvan perusteet, vankeus ei estä jatkoluvan hakemista.

Karkotus rikoksen perusteella

- Poliisi ilmeisimmin tekee karkotusesityksen lievistäkin rikoksista
- Maahanmuuttovirasto tekee käännyttämis- tai karkottamispäätöksen rikoksiin syyllistyneille ”aina, kun laki sen sallii”.
- Vuonna 2016 tehtiin 429 karkotuspäätöstä, joista 146 oli rikosperusteisia tai ne liittyivät yleiseen järjestykseen tai turvallisuuteen.

Väliinputoamiset palveluissa

Vankilasta vapautuminen

Asuminen

Toimeentulotuki

Työskentely

KRITS
KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

Vankilasta vapautuminen

- Epäselvä tilanne lupaprosessin ollessa kesken vaikuttaa sekä vapautumisen valmisteluun että mahdollisuuteen saada kunnallisia palveluita
- Ransu voi olla hyvin suppea (karkotusuhka; rikos liittyy maahantuloon; ei kielitaitoa…) -> *siviiliarvioinnin kokemuksia Kymenlaaksosta?*
- Miten ja millainen vapauttamissuunnitelma tehdään?
- Onko asteittainen vapautuminen mahdollinen (avolaitos, valvottu koevapaus) -> karkotettavat saatetaan siirtää suljettuun hiukan ennen vapautumista
- Täytäntöönpanon siirto toiseen valtioon voi myös olla vireillä
- Jos on valvonta eikä kotikuntaa Suomessa, osoitetaan Helsingin YKS-toimistoon. Vankilanjohtaja voi päättää, ettei tule valvontaa, jos on karkotus vireillä/lainvoimainen?

- Vapautuuko tyhjän päälle, vaikka olisi esim. edellytykset työskentelyyn eikä päihde-/terveydellisiä ongelmia?
- Oleskelulupaprosessin vuoksi henkilöllisyystodistus on Migrissä, jolloin hankalaa saada kuvallista henkilöllisyystodistusta TAI ei ole suomalaista hetua

->tilin avaaminen, verkkopankkitunnukset, sähköinen asiointi

->ylipäätään henkilöllisyyden todistaminen viranomaisessa

- Kielimuurin vuoksi ei ole aina selvää, mitä palveluja asiakas on hakenut tai onko hän tietoinen siitä, mihin hänellä on oikeus

->tai onko viranomainenkaan tietoinen?

- Vapautuuko tyhjän päälle, vaikka olisi esim. edellytykset työskentelyyn eikä pd- tai terveydellisiä ongelmia
- Valvottu koevapaus: karkotusprosessi ei juridinen este, mutta vaikuttaa edellytysten täyttymisen arviointiin (onko todennäköistä, ettei karkoteta; lähtö tulee vapautumispäivänä; lyhytaikainen tuomio eikä prosessista ole tietoa…)

Asuminen

- Maksajaa tuetun asumisen palveluille ei löydy, jos on vireillä oleva karkotusprosessi

->voi kuitenkin kestää pitkään saada ratkaisu; uusintarikoksen riski

- Määräaikaiset maksusitoumukset mahdollisia, mutta harvinaisia?
- Jos asiakkaalla ollut maksusitoumus ennen karkotusasian vireilletuloa, uusi lyhytkin tuomio voi johtaa asunnottomuuteen, jos maksusitoumusta ei uusita
- Tilanteita, joissa on ilmoitettu maksamisen katkeavan, kun karkotuksesta tulee lainvoimainen päätös

- Asunnon saaminen kunnalta vaikeaa useasta syystä (jonot, rikostausta, luottohäiriöt, epäselvä oleskelustatus, tulottomuus ja/tai ei oikeutta työskentelyyn)
- Kriisimajoitus ainoita vaihtoehtoja, tarjonta kunnasta kiinni
- Jos turvapaikanhakijasta kyse, oikeus vastaanottopalveluihin päättyy kielteiseen päätökseen

Toimeentulotuki

- Toimeentulotukilaissa lähtökohtana on, että **oikeus tukeen on jokaisella, joka on tuen tarpeessa eikä pysty tulemaan omilla tuloillaan toimeen.**
- Oikeus määräytyy **oleskelun**, ei asumisen **perusteella**
- Säännöksessä ei erotella Suomen ja ulkomaan kansalaisia. Siinä ei myöskään ole oleskelun pysyvyyttä tai luonnetta koskevia edellytyksiä.
- Oleskeluoikeutta voidaan käyttää apuna arvioitaessa oleskelun ”tosiasiallista luonnetta ja vakituisuutta”. Vakinaisuutta puoltavat mm. ”vakinainen asunto, tarkoitus jäädä Suomeen pidempiaikaisesti sekä perhesiteet tai työn ja opiskelun kautta syntyneet siteet” (Kelan ohjeet perustoimeentulotuesta)

Toimeentulotuki

- Käytännössä ulkomaalaisten oikeudesta toimeentulotukeen ollut monenlaisia sovelluskäytäntöjä eikä vieläkään täysin selviä linjoja
- Karkotusta koskeva valitus vireillä hallinto-oikeudessa (ei lainvoimainen): joku saa normaalia perusosaa, toinen vain välttämätöntä ruokarahaa
- Osa käsittelijöistä tulkitsee, ettei ole oikeutta sosiaaliturvaan, jos oleskeluoikeus on uhattuna

- Oikeuskäytäntö: 2 hallinto-oikeuden ratkaisua sekä apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu, joissa painotetaan yksilöllistä harkintaa
- Paperittomien osalta STM:n kuntainfoissa linjauksia kiireellisestä sosiaali- ja terveydenhuollosta
- Pitkään Suomessa asuneiden (karkotettavien) osalta ei linjauksia, eri tilanne kuin tuoreilla turvapaikanhakijoilla

Toimeentulotuki

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslinin ratkaisu 18.12.2015:

Pelkästään oleskeluluvan puuttuminen *tai oleskeluoikeuden edellytyksenä oleva toimeentuloedellytys* ***ei merkitse sitä, että hakijan voidaan katsoa*** *oleskelevan tilapäisesti kunnassa tai olevan* ***oikeutettu pelkästään kiireelliseen toimeentulotukeen****. Toimeentulotuen saamisen* ***edellytykset on selvitettävä yksilöllisesti*** *jokaisen hakijan kohdalla. Ratkaisevaa on oleskelun tosiasiallinen luonne ja hakijan tuen tarve.*

KRITS
KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

Helsingin hallinto-oikeus 17.3.2014

Vaikka **henkilöllä ei ollut voimassaolevaa oleskelulupaa Suomessa, hänellä oli oikeus oleskella** Suomessa siihen saakka, **kunnes karkotuspäätös saa lainvoiman**. Henkilön **oleskelua** asuinkunnassaan **ei hänen maassa viettämäänsä aikaan nähden myöskään voitu pitää hyvin lyhytaikaisena** tai satunnaisena. Näin ollen **toimeentulotukihakemusta ei ollut voitu hylätä** sillä perusteella, **ettei henkilöllä ollut voimassaolevaa oleskelulupaa.**

KRITS
KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

Turun hallinto-oikeus 7.11. 2017

Toimeentulotukilaissa ei ole erityisiä säännöksiä toimeentulotukijärjestelmän soveltamisesta **maassa laillisesti tai laittomasti, pysyvästi tai väliaikaisesti oleskeleviin ulkomaalaisiin**. Toimeentulotukilain 14 a § on toimeentulotuen järjestämisvastuuta ja kustannusten oikeaan kuntaan kohdentamista koskeva säännös, eikä sillä siten ole ratkaisevaa oikeudellista merkitystä arvioitaessa, millä edellytyksillä ja missä laajuudessa maassa laittomasti oleskeleva on oikeutettu toimeentulotukeen Suomessa. Selvää on kuitenkin, että **toimeentulotuen myöntäminen edellyttää oleskelua Suomessa**.

Lisäksi toimeentulotukilain 14 a §:stä ja sen esitöistä on Suomen perustuslain 19 §:n 1 momentti huomioon ottaen tulkittavissa, että **myös tilapäisesti Suomessa oleskelevalle hakijalle on myönnettävä vähintäänkin välttämätön osuus perustoimeentulotuesta, jos tämä on kiireellisen toimeentulotuen tarpeessa,** eikä voi turvata toimeentuloaan muulla tavoin.

Työskekentely ja te-palvelut

-EU/ETA-kansalaisella on oikeus tehdä työtä, toimia yrittäjänä ja opiskella Suomessa; mm. työnhakijana voi oleskella kolme kuukautta ilman oleskeluoikeuden rekisteröintiä.

-Kolmannen maan kansalaisella oltava työperäinen oleskelulupa ammattialalleen joitakin poikkeuksia lukuunottamatta (http://www.migri.fi/tyoskentely_suomessa/tyonteko_ilman_oleskelulupaa),

->pääsääntöisesti ennen maahan tuloa

-> saatavuusharkinta, onko saatavissa suomalaista työvoimaa alalle

-turvapaikanhakija saa tehdä ansiotyötä 3-6 kk kuluttua hakemuksesta

-työperäinen oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, kun katsotaan, että henkilö on ’vaaraksi yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle’; vankeusrangaistus voi olla sellainen

-työttömyysturva: työttömäksi työnhakijaksi voidaan rekisteröidä EU/ETA-kansalaiset; muiden valtioiden kansalaiset ja kansalaisuutta vailla olevat, joilla on **oikeus ansiotyöhön heille myönnetyn oleskeluluvan perusteella** eikä oleskelulupaan liity työnantajaa koskevia rajoituksia

(ks. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta 2 luku 2 §)

-jos oleskeluluvan jatko on auki (esim. karkotuspäätös valitusprosessissa), henkilöä ei voida ottaa työttömäksi työnhakijaksi

->ei oikeutta työllisyyspalveluihinkaan (huom. vaikka oppisopimuskoulutus palkkatuella)

Ulkomaalaislakiin muutoksia?

-Sisäministeriön esitys rikokseen syyllistyneiden karkottamisen nopeuttamisesta, työryhmä istuu 2017 loppuun

-Esityksen mukaan Migrin päätös voitaisiin toimeenpanna heti ellei hän ole hakenut päätökselle täytäntöönpanon kieltoa, ellei *”maasta poistamiselle ole perusteltu kiireellinen syy”*, kuten että *”henkilön maassaolo muodostaa uhan yleiselle järjestykselle tai yleiselle turvallisuudelle”*.

->tällöin voitaisiin palauttaa kotimaahan odottamaan hallinto-oikeuden ptstä

->tällä hetkellä vasta HAO:n päätös on lainvoimainen ja täytäntöönpantavissa

-Jos karkotusharkinnassa ei arvioida erikseen tätä uhan vakavuutta ja karkotuspäätöksen perusteena on rikoslajista riippumatta uhka yleiselle järjestykselle, syntyykö tosiasiallinen tilanne, jossa kaikki rikostaustaiset voidaan poistaa maasta saman tien?

http://intermin.fi/hankkeet/hankesivu?tunnus=SM045:00/2015

Suomeen karkotettavat

-Karkottamista tapahtuu myös tänne päin; pienempiä määriä, mutta miksei kasvaisi samaan tapaan kuin Suomi pyrkii kiristämään omia säädöksiään

-Asioiden hoitaminen ennen tänne tuloa haastavaa, todennäköisesti ollaan vankilassa/säilöönotettuna

-Onko Suomessa enää kotipaikkaa tai läheisiä, joiden luo voi mennä

-Lähetystöissä ei asiantuntemusta asiaan, eikä viranomaisilla ehkä muutenkaan

KRITS
KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

Kysymyksiä

Mitä tarvittaisiin näiden asiakkaiden auttamiseksi?

Kenen tehtävä se on?

Miten vaihtaa tietoa aiheesta ja asiakastilanteista?

Pohditaan yhdessä?

anastasia.lapintie@krits.fi
Puh. 050 412 4301
Twitter @ALapintie

http://www.krits.fi/fin/palvelut/asiamiestoiminta/

KRITS
KRIMINAALIHUOLLON TUKISÄÄTIÖ

LUETTAVAA

Sanastoa
http://www.migri.fi/medialle/sanasto

Migri: Näin rikos vaikuttaa turvapaikkaprosessiin
http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/nain_rikos_vaikuttaa_turvapaikkaprosessiin_74077

Sepponen, Juha. 2010. PERHE-ELÄMÄN SUOJAN ULOTTUVUUDET ULKOMAALAISTA KARKOTETTAESSA . Pro gradu –tutkielma, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta

Hytönen, Anne. 2008. MAASTA KARKOTTAMINEN RIKOSTEN SEURAAMUKSENA. Pro gradu –tutkielma, Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Lait: www.finlex.fi

Turun HAO:n ratkaisu: https://oikeus.fi/hallintooikeudet/turunhallinto-oikeus/fi/index/hallintooikeusratkaisut/hallintooikeusratkaisut/1510056678665.html

Helsingin HAO:n ratkaisu: https://oikeus.fi/hallintooikeudet/helsinginhallinto-oikeus/fi/index/hallintooikeusratkaisut/hallintooikeusratkaisut/1396862288495.html

AOA Maija Sakslinin ratkaisu: http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=0.16/1511505376_30709&${TRIPPIFE}=PDF.pdf

Kelan perustoimeentulotukea koskevat ohjeet käsittelijälle: http://www.kela.fi/documents/10192/3464829/Toimeentulotuki.pdf